

mgr Iwona Omelańczuk

promotor: Prof. dr hab. Ewa Pisula

Tytuł rozprawy doktorskiej: „

Rodzicielstwo stanowi jedną z najważniejszych ról społecznych. Związane z nim wymagania bywają postrzegane przez matkę lub ojca jako przekraczające posiadane przez nich zasoby. Sytuacja taka prowadzi do doświadczania stresu rodzicielskiego, a jeśli jego poziom jest wysoki, to stanowi to zagrożenie dla dobrostanu psychicznego rodzica, a także negatywnie wpływa na dobrostan i rozwój dziecka oraz relacje rodzinne.

Grupą szczególnie zagrożoną bardzo wysokim poziomem stresu są rodzice dzieci w spektrum autyzmu. Jedną z głównych przyczyn ich przeciążenia jest rodzaj problemów występujących w rozwoju i zachowaniu dziecka, w tym zwłaszcza nasilenie objawów autyzmu. Ponieważ coraz częściej postuluje się, że podstawowe charakterystyki fenotypowe spektrum autyzmu obecne są w różnym nasileniu także u osób z populacji ogólnej, to interesujące i ważne staje się zagadnienie powiązania tych charakterystyk u dziecka z populacji ogólnej z poziomem stresu rodzicielskiego. Zbadanie tych związków było celem przeprowadzonego badania. Poszukiwano także odpowiedzi na pytanie, czy inne charakterystyki dziecka (tj. jego temperament i nasilenie problemów w zachowaniu) oraz rodzica (tj. poczucie rodzicielskiej skuteczności, poczucie rodzicielskiej satysfakcji i wykorzystywane przez rodzica style radzenia sobie ze stresem) pośredniczą w zależnościach między nasileniem cech autystycznych u dziecka a poziomem stresu rodzicielskiego oraz w jakim stopniu są one istotne w wyjaśnianiu poziomu stresu rodzicielskiego. Uczestnikami badania było 145 rodziców dzieci w spektrum autyzmu w normie intelektualnej w wieku 7–11 lat oraz 290 rodziców dzieci rozwijających się typowo w tym samym wieku. Do pomiaru badanych zmiennych wykorzystano zestaw kwestionariuszy, który rodzice wypełniali w wersji papierowej.

Stwierdzono istnienie dodatniej korelacji między nasileniem cech autystycznych u dziecka a poziomem stresu rodzicielskiego u rodziców z obu badanych grup, a także związku stresu rodzicielskiego z emocjonalnością i nieśmiałością dziecka oraz nasileniem problemów w jego zachowaniu. Częstsze radzenie sobie przez rodzica ze stresem poprzez koncentrację na emocjach również łączyło się z wyższym poziomem stresu, zarówno u rodziców dzieci w spektrum autyzmu, jak i u rodziców dzieci rozwijających się typowo. Wystąpił także negatywny związek pomiędzy poziomem stresu w obu grupach rodziców a towarzyskością dziecka oraz takimi cechami rodzica, jak poczucie rodzicielskiej skuteczności, poczucie rodzicielskiej satysfakcji i radzenie sobie ze stresem poprzez koncentrację na problemie. Najsilniejszymi predyktorami poziomu stresu rodzicielskiego w obu grupach rodziców było nasilenie występujących

u dziecka problemów w zachowaniu oraz odczuwana przez rodzica satysfakcja z pełnionej roli.

Ponadto zarówno w grupie rodziców dzieci w spektrum autyzmu, jak i rodziców dzieci rozwijających się typowo, mediatorami w relacji łączącej nasilenie cech autystycznych u dziecka z poziomem stresu rodzicielskiego były emocjonalność dziecka, nasilenie u niego problemów w zachowaniu oraz poczucie rodzicielskiej skuteczności i poczucie rodzicielskiej satysfakcji. Nie potwierdzono moderacyjnej roli rodzicielskich stylów radzenia sobie ze stresem. Na podstawie analizy zebranego materiału stwierdzono, że choć poziom stresu u rodziców dzieci w spektrum autyzmu był wyższy niż u rodziców dzieci rozwijających się typowo, to układ zmiennych pozwalających przewidzieć poziom tego rodzaju stresu w obu grupach rodziców był podobny. Niemniej jednak wystąpiły pewne różnice, które mogą wskazywać na specyfikę sytuacji rodziców dzieci w spektrum autyzmu. Wśród zmiennych wyjaśniających 66% zmienności w zakresie stresu rodzicielskiego w grupie rodziców dzieci w spektrum autyzmu znalazły się nasilenie problemów w zachowaniu dziecka, poczucie rodzicielskiej satysfakcji, a także nasilenie cech autystycznych u dziecka oraz radzenie sobie ze stresem przez rodzica poprzez koncentrację na emocjach. W grupie rodziców dzieci rozwijających się typowo 65% wariancji w pomiarze stresu rodzicielskiego wyjaśniały takie zmienne, jak nasilenie problemów w zachowaniu dziecka, poczucie rodzicielskiej satysfakcji i skuteczności oraz radzenie sobie ze stresem przez rodzica poprzez koncentrację na emocjach, a także emocjonalność dziecka. Choć poczucie rodzicielskiej skuteczności korelowało u rodziców dzieci w spektrum autyzmu negatywnie z poziomem stresu, to poczucie rodzicielskiej skuteczności nie pełniło roli predyktora poziomu stresu rodzicielskiego.

Słowa kluczowe: stres rodzicielski, cechy autystyczne, emocjonalność, problemy w zachowaniu, rodzicielska skuteczność, rodzicielska satysfakcja, style radzenia sobie ze stresem